

Компонетика

Тема 3 Основні принципи композиційно-художнього
формування
Лекція 4

РАЦІОНАЛЬНІСТЬ

Під раціональністю в композиції розуміється логічна обґрунтованість, доцільність форми

Дотримання цього принципу в композиційно-мистецькій роботі над формою зв'язується з виконанням двох головних умов.

Перша умова - це встановлення прямого, найтіснішого зв'язку форми з її **функціональним змістом**.

Друга умова - необхідність чіткої раціональної розробки власне **художньої форми**

Функціональний зміст обумовлює виконання формою самого широкого кола висунутих до неї функціональних вимог:

утилітарних завдань

високих ергономічних якостей дизайнерської форми

економічний аспект функціонального формоутворення

психологічні функції форми

Наприклад емоційна складова

ТЕКТОНІЧНІСТЬ

це відповідність форми конструкції

У сучасному розумінні тектоніка - це ефективне рішення обох задач (а не тільки першої). Саме таке, двоїсте, рішення відповідає принципу сучасного тектонічного формоутворення або тектонічності.

Закономірності тектоніки відображають логіку роботи конструкцій і матеріалів і спираються на закони механіки, опору матеріалів, теорії пружності та ін.

Тектонічні системи

Монолітні системи - системи, утворені на базі конструкцій з одного певного матеріалу.

Гратчасті системи і системи типу оболонки, засновані на просторових несучих конструкціях.

Каркасні системи, утворені як монолітними, так і збірними конструкціями з різних матеріалів (дерева, металу, пластмаси).

Panton chair, дизайнер Вірніше Пантон

Стілець «Кімоно», дизайнер Токуджин Йошіока

Специфіка підходу до тектоніці промислових виробів

«Віденський стілець» Міхаеля Тонета

«Стілець-камердинер» Чарльза Макінтоша

АТЕКТОНІЧНА СИСТЕМА

СТРУКТУРНІСТЬ

Поняття «структура» в теорії композиції розглядається перш за все як внутрішня будова художньої форми.

Мета структурного формоутворення - знаходження гармонійного зв'язку між елементами, що складають форму. Такий зв'язок виражається в **підпорядкованості елементів** композиції.

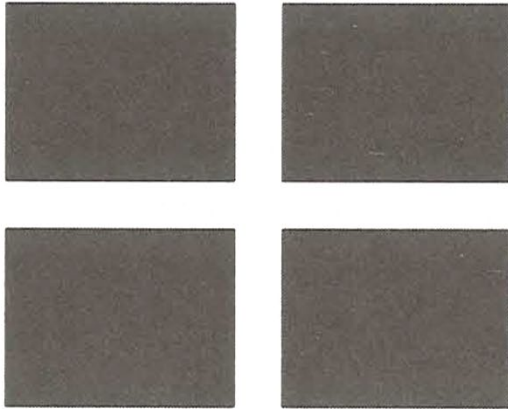
Структурна гармонізація відбувається при поділі елементів композиції на **головні і другорядні**.

Крайніми станами структурного підпорядкування композиційних елементів можна вважати їх однорідність і різнорідність.

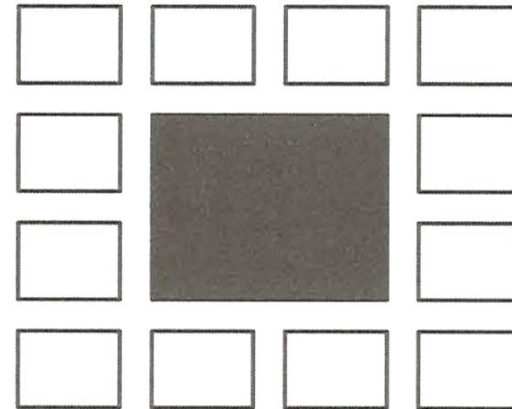
Однорідна підпорядкованість ґрунтується на взаємодії елементів, рівних за всіма своїми композиційними властивостями.

Різнорідна підпорядкованість - це структурний зв'язок елементів, що мають різне композиційне значення (розділяються на головні і другорядні) і відрізняються різними композиційними властивостями.

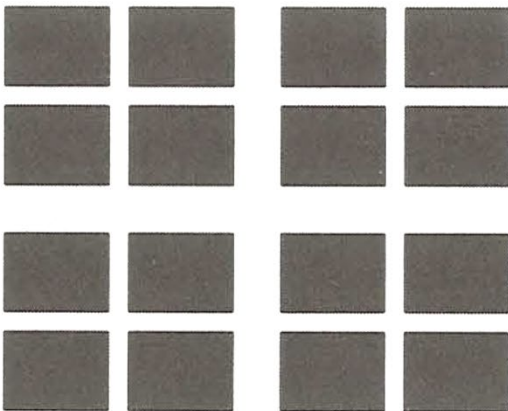
Основні види структурних відношень елементів композиції

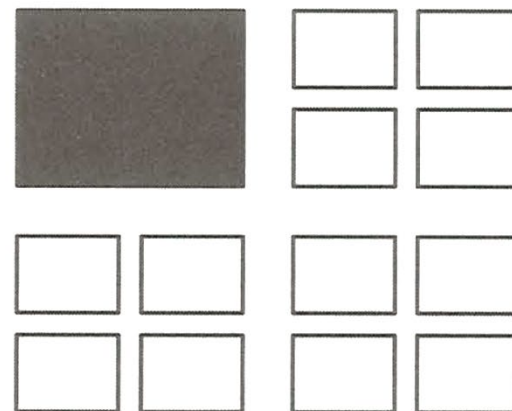
1 рівнозначні елементи

2 другорядних малих при великому головному елементі

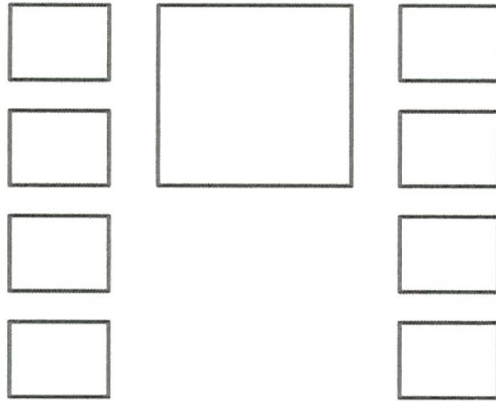

3 рівнозначних груп

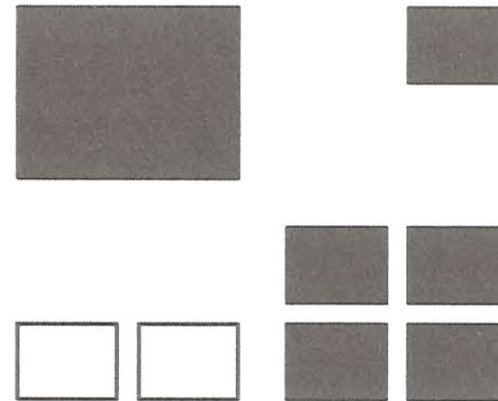

4 другорядних груп при головному елементі

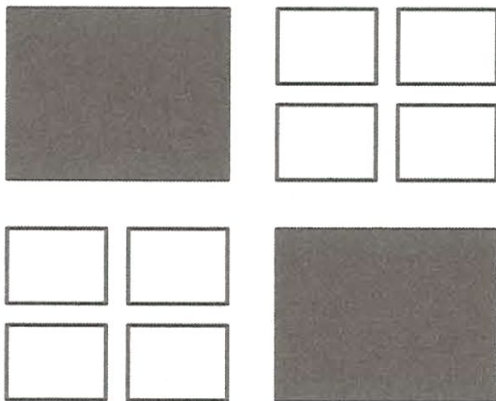
Основні види структурних відношень елементів композиції

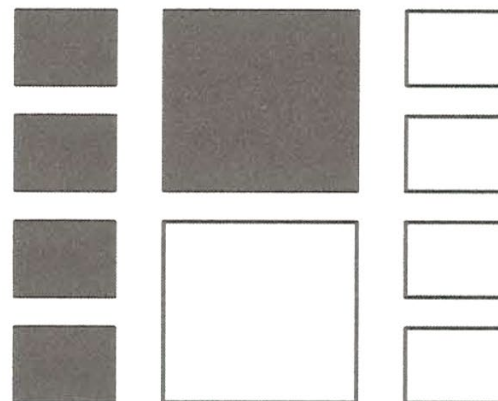
5 те ж саме з центральною віссю симетрії

6 те ж саме при асиметричному розташуванні різних елементів

7 з двома головними елементами

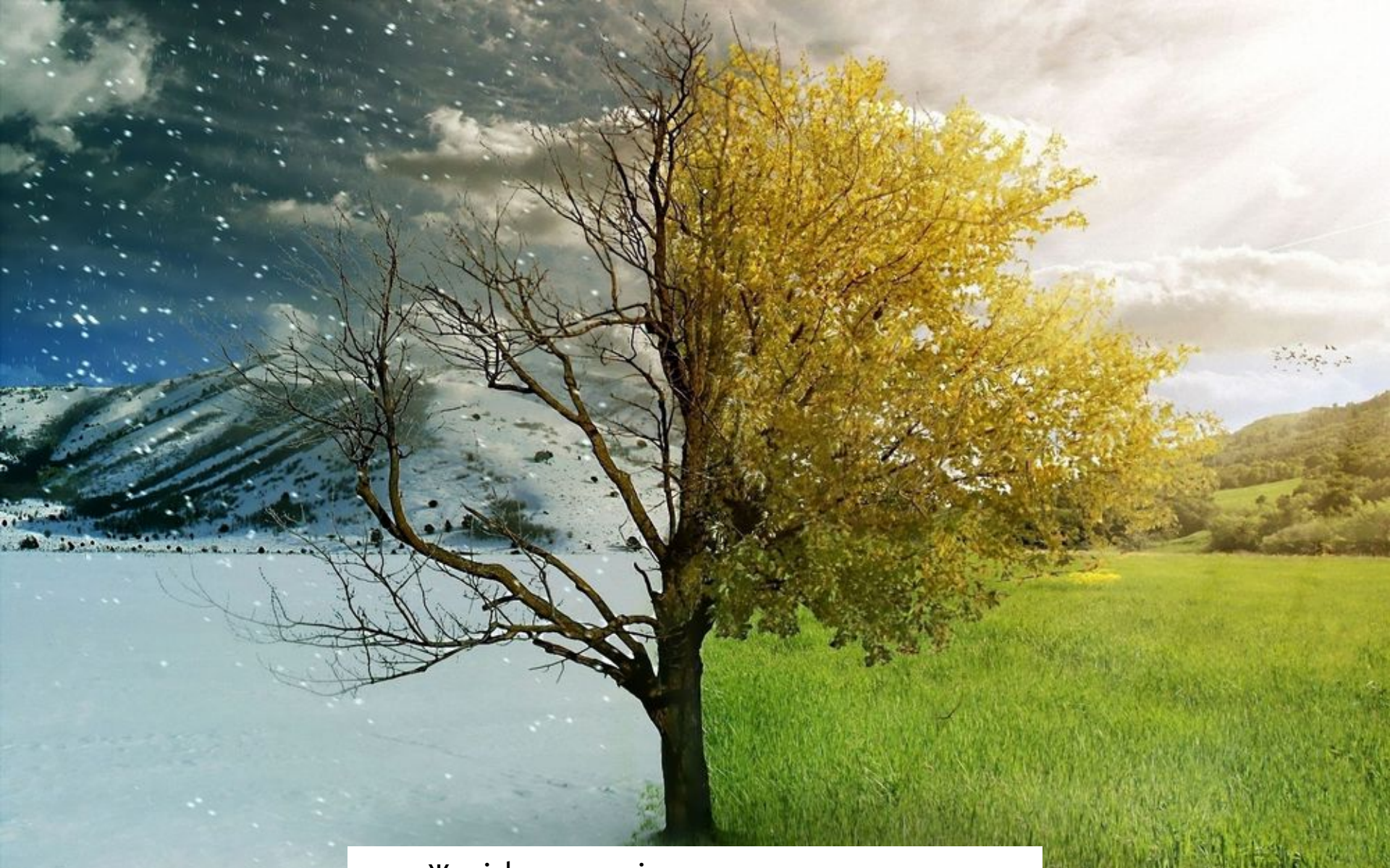

8 те ж саме з порушенням симетрії

ГНУЧКІСТЬ

У сучасному глибокому баченні - це художня система, здатна до розвитку і яка зберігає при цьому свою цілісність.

У композиційному значенні гнучкість часто прирівнюється до динамічності, яка виражається в чисто зоровому або механічному русі форми.

Живі форми, змінюючись, залишаються
цілісними організмами

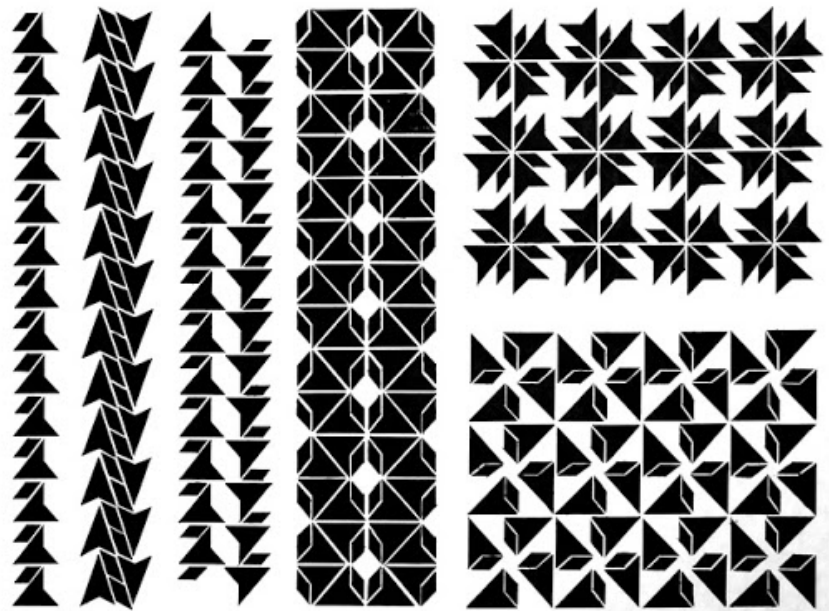

Дуже поширений прийом - **комбінаторика** елементів. Це особливий вид гнучкого формоутворення, суть якого - зміна форми на основі різного поєднання одних і тих же елементів. При такому поєднанні утворюються нові комбінації елементів і відповідно нові форми. Одна з характерних рис комбінаторики - відкритість в плані вільного розвитку форми в просторі.

ПРИЙОМИ ПОБУДОВИ ГНУЧКИХ КОМПОЗИЦІЙ

- Встановлення «клітинного» порядку на основі складання однакових за формою елементів (ефект «цеглинок»),
- Складання різних елементів за єдиними стикувальними вузлами (ефект «конструктора»),
- Утворення замкнутих, але змінюваних всередині себе систем (ефект «матрьошки»),
- Зміна положення форми зі зміною функцій (ефект «перевертня»),
- Зміна зовнішнього вигляду форми в прямому зв'язку з виконанням її динамічної функції (ефект «трансформації» - складання, опускання, надування і т. п.) .

Раппортні системи складаються з однакових повторюваних елементів. На основі подібних гнучких (здатних до вільного розвитку) систем будується графічна орнаментика і орнаментальна пластика.

Досить ефективно і виразно комбінування форм на основі застосування вже раніше зазначеними нами модульними елементами. Ці елементи схильні до зміни в рамках тих же модульних сіток. Поділяються такі сітки на п'ять основних геометричних видів: квадратні, прямокутні, трикутні, ромбовидні і шестигранні

УМОВИ
КОМПОНУВАННЯ
КОМБІНАТОРНИХ
СТРУКТУР

- простота елементів, що становлять гнучку структуру,
- композиційна незавершеність, відкритість форм, т. е. їх звернення зовні, а не всередину, до центру форми,
- збереження інваріантної масштабності, що відповідає зміні структури,
- незалежність зовнішньої форми від конструктивної основи,
- кратність розмірів по всіх координатах або та ж модульність,
- наявність уніфікованих вузлів з'єднань.

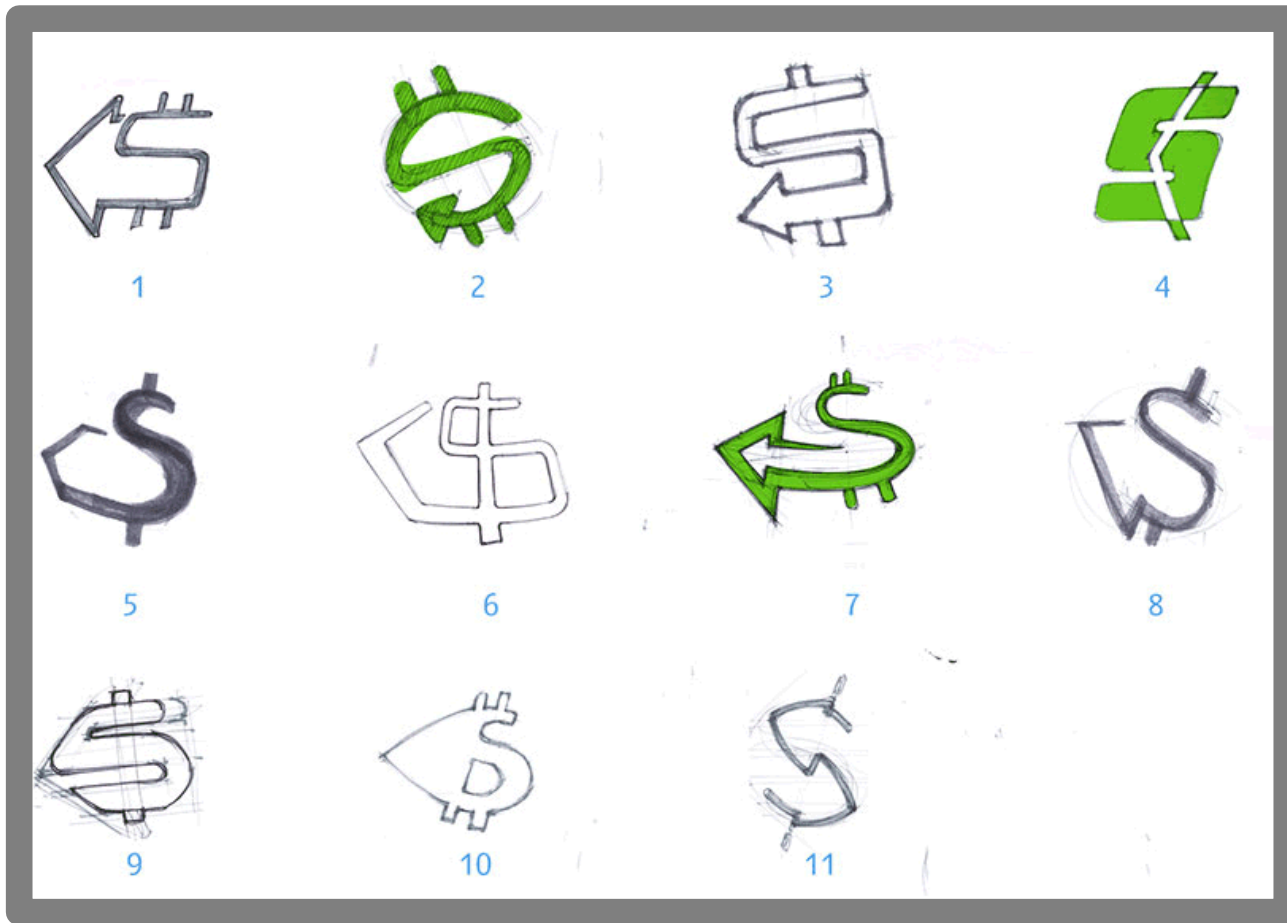
ОРГАНІЧНА МОДИФІКАЦІЯ

Прямим наслідком дотримання принципу гнучкості в дизайні є органічна модифікація дизайн-форми.

Можна виділити два її основні види - повна і неповна модифікація.

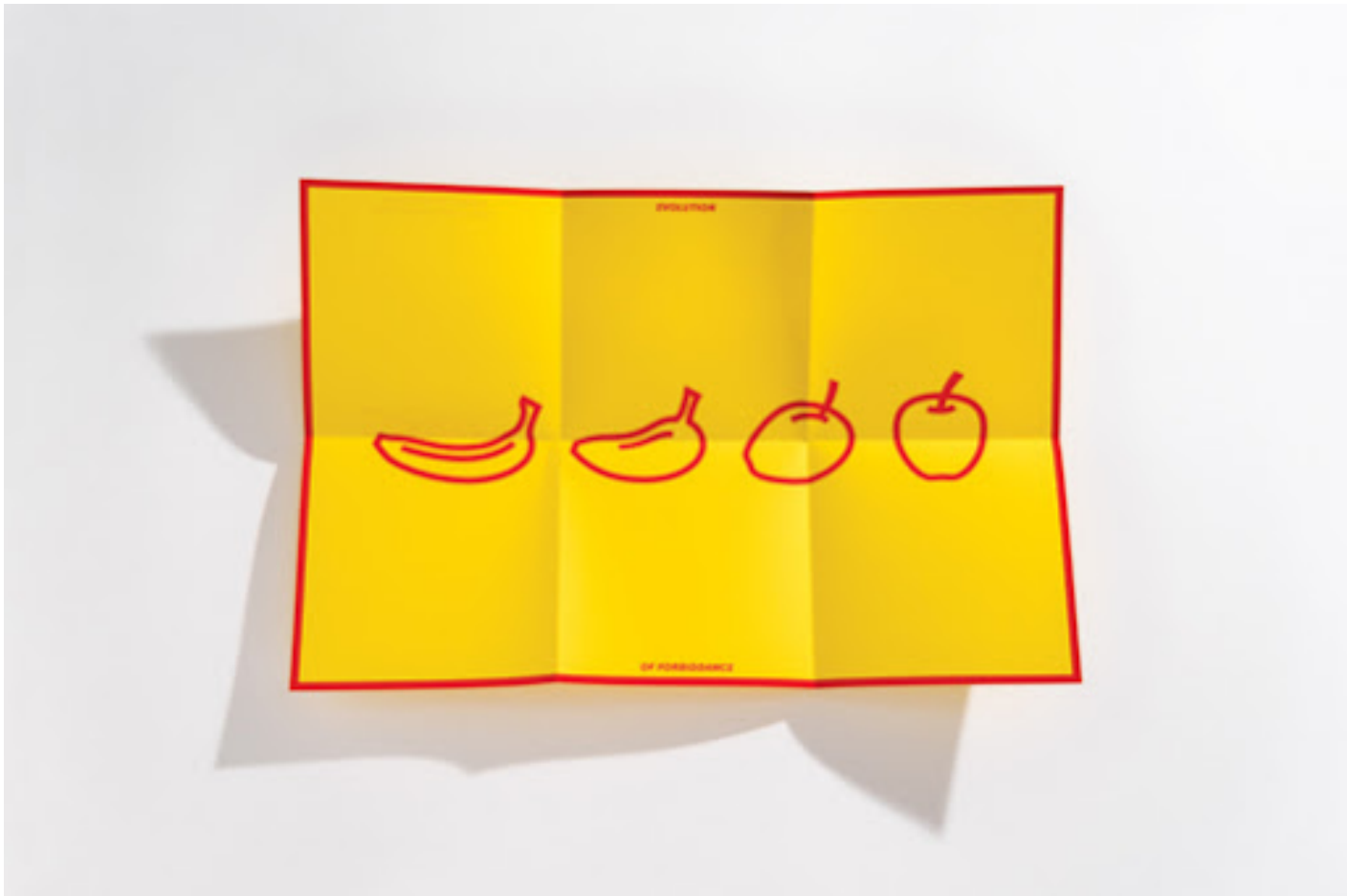
Неповна модифікація характеризується частковою зміною форми, як, наприклад, при розробці пластичного знаку на основі графічного символу.

Модифікації піддаються
конструкція, матеріал, колір,
будь-які інші композиційно-
художній властивості форми, аж
до самої її утилітарної функції.

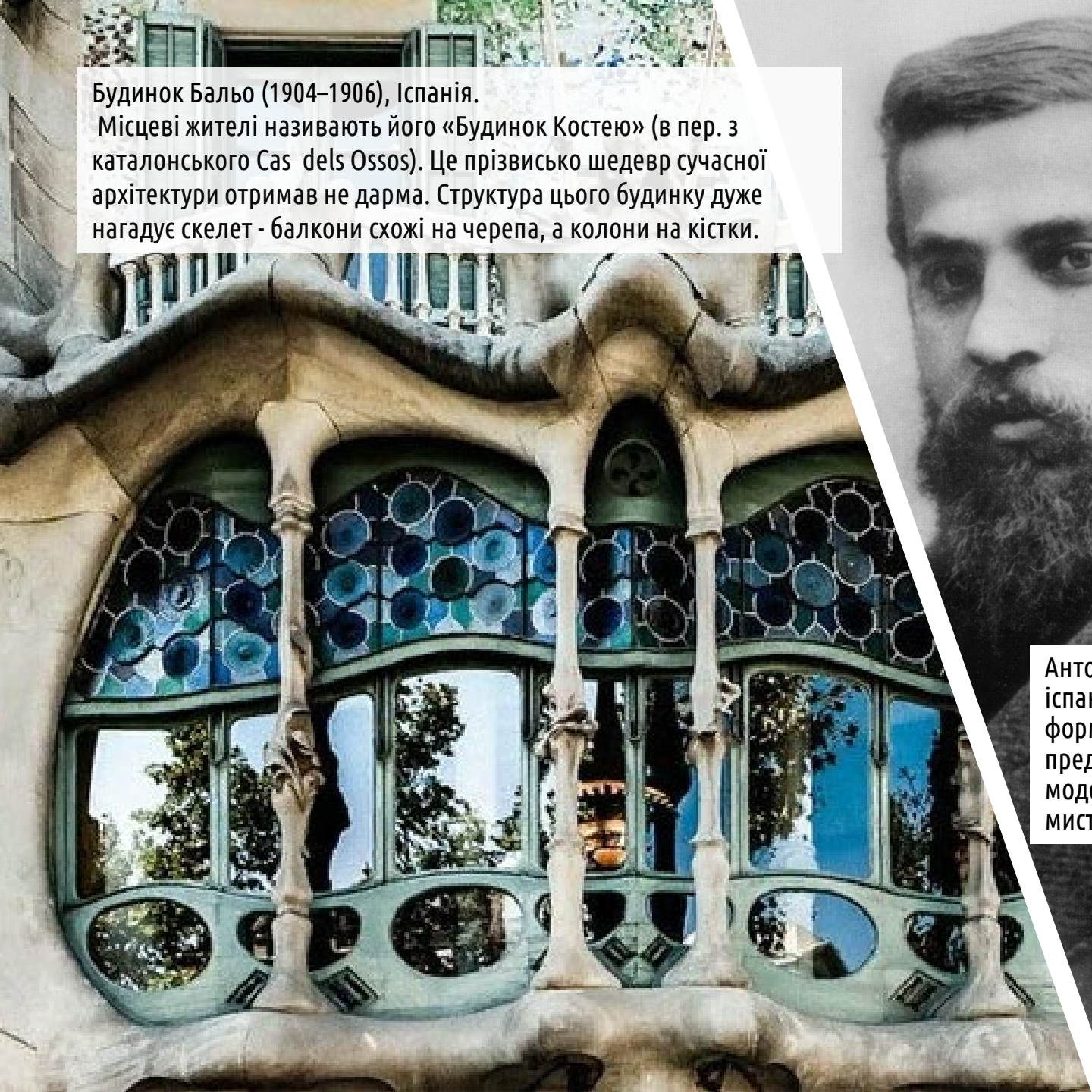
Повна модифікація - є перехід «старої» форми в абсолютно новий стан. Межа повної модифікації - метаморфоза або зміна форми до невпізнання. Її приклад - перетворення одного знакового зображення через ряд проміжних графічних або пластичних форм в зовсім інший композиційний стан.

ОРГАНІЧНІСТЬ

Цей принцип визначає собою побудову композиції з урахуванням закономірностей формоутворення, що виявляються в природі.

Будинок Бальо (1904–1906), Іспанія.

Місцеві жителі називають його «Будинок Костею» (в пер. з каталонського Cas dels Ossos). Це прізвисько шедевр сучасної архітектури отримав не дарма. Структура цього будинку дуже нагадує скелет - балкони схожі на черепа, а колони на кістки.

Антоніо Гауді, каталонський і іспанський архітектор, новатор форми та один із найяскравіших представників стилів ар-нуво та модерн в архітектурному мистецтві.

ОСМИСЛЕННЯ ФОРМ
ПРИРОДИ МОЖЕ ЙТИ В
ДЕКІЛЬКОХ НАПРЯМАХ

Головним з них можна назвати аналіз:

- морфології, т. е. будови так званих біоформ як функціональних організмів;
- закономірностей тектонічного (конструктивно - пластического);
- формоутворення в природі;
- особливостей руху біоструктур;
- пластики живих організмів;
- їх забарвлення;
- пропорційної будови.

Цей казковий будинок знаходиться в передмісті Мумбаї (раніше Бомбей). Будинок побудований у вигляді морської раковини молюска наутилуса за проектом мексиканського архітектора Хав'єра Сеносіана (Javier Senosiain), який є однією з ключових фігур в біодизайні

Луїджі Колані (Luigi Colani) — жива легенда промислового дизайну, чії роботи настільки фантастичні, що випереджають свій час

ОБРАЗНІСТЬ

Даний принцип відображає чітко і глибоке розкриття в композиції певної художньої ідеї

Урна для сміття

Попільничка

ГАРМОНІЗАЦІЯ ОБРАЗНОЇ СТРУКТУРИ

Всякий образ у художній формі носить складний, суперечливий-двоїстий характер. Він складається з єдності наступних, протилежних, по суті, його складових:

- об'єктивного і суб'єктивного;
- загального і одиничного;
- раціонального і емоційного;
- змістовного і формального .

Пара «об'єктивне і суб'єктивне»

Об'єктивне зміст образу є якимсь ідеальним уявленням про форму як об'єкт дійсності. Воно носить абсолютний характер, який склався на основі відношення до цього об'єкту багатьох людей. Такий зміст не залежить від думки окремої людини. Суб'єктивний зміст висловлює думку автора з приводу розробляємої форми.

правдиво-виразний характер

Пара «загальне- одиничне»

Пара «загальне- одиничне» означає відображення в образній формі, з одного боку, загальної стильової спрямованості, характерної для того чи іншого часу, і її одиничного художницького прочитання автором - з іншого.

Вирішуючи протиріччя між загальним і одиничним вона наділяється глибокими **типовими** рисами, т. е. загальнозначущими стильовими ознаками і в той же час художньою своєрідністю

Пара «раціональне і емоційне»

Єдність в образній формі раціонального та емоційного означає відповідність, з одного боку, ідеям доцільного її формоутворення і інтуїтивного бачення автором з іншого. При такій відповідності народжується глибокий і яскравий **художній образ**, що має суворо раціональний і разом з тим «живий», емоційний характер.

Скляний стіл з квітковим горщиком в підставі від Beriano Studio. Квітка тут додає емоцій, але при цьому всі форми функціональні: квітковий горщик піднімає стільницю над підлогою

Пара «змістовне і формальне»

І, нарешті, остання пара складових образу - його змістовий і формальний початок. Гармонізація цієї пари передбачає «зняття» в образі протиріччя між його змістом і формою, в якій він втілюється. Гармонійний сплав в дизайн -композиції глибокого змісту і яскравої форми народжує **цілісний, гранично виразний образ.**

ОСОБЛИВОСТІ ОБРАЗНОЇ ПОБУДОВИ КОМПОЗИЦІЇ ВЛАСНЕ В ДИЗАЙНІ

Виявлення умовного (не реалістичне образотворчого) характеру образної дизайн-форми

ЗАНАДТО НАТУРАЛІСТИЧНІ РІШЕННЯ

Специфічна риса образної дизайн-форми - її чітка функціональна обумовленість

Важлива особливість розкриття образу в дизайні - його матеріальне втілення в об'єкті або створення предметно-матеріальної образної дизайн-форми

Специфічний і разом з тим типовий момент образного трактування дизайн-форми - розкриття її стильового характеру

Освоєння образної дизайн-форми в часі

ЦІЛІСНІСТЬ

Це всеохоплюючий і об'єднуючий принцип композиційно художнього формоутворення в дизайні. Він передбачає встановлення найтіснішого зв'язку між усіма засобами і прийомами побудови композиції. В результаті такого встановлення виявляється **загальний характер форми**, що визначає в кінцевому рахунку всю силу її впливу на глядача.

Прийоми досягнення цілісності композиції надзвичайно різноманітні. Це, зокрема, зазначене вище поєднання пластичних і колористичних рядів в ритмічному ладі форми, дотримання пропорцій, що охоплюють форму в цілому і її частини, встановлення з підпорядкованості елементів і ін.

ЄДНІСТЬ В РІЗНОМАНІТТІ

Розкриття загального характеру особливо ускладнено в композиціях, побудованих на контрастному поєднанні елементів. Цілісність тут досягається за рахунок встановлення **єдності в різноманітті**, т. е. такого зв'язку між контрастними елементами, яка б забезпечувала єдність композиції при розходженні і виявленні специфічних композиційних властивостей її елементів.

УЗГОДЖЕНІСТЬ

Досягненню цілісності сприяє **узгодженість** елементів за рахунок їх угруповання навколо головного центру, зменшення кількості, а також локалізації та укрупнення форми.

СИСТЕМНІСТЬ

Найважливіша властивість цілісної композиції - **системність**. Визначається вона відповідним підходом до формоутворення або його системним методом.

Композиція в дизайні є специфічна творча діяльність, спрямована на створення форм, що відрізняються чіткою функціональною обумовленістю і разом з тим художньою виразністю.

Предметом композиційно-художньої освіти в дизайні виступає форма, в якій чітко і яскраво розкриваються художні властивості складових її елементів, ефективність застосовуваних у ній різних композиційних засобів і прийомів гармонізації.

Визначальним моментом в побудові композиції в дизайні є її чітка логічна обґрунтованість або раціональність, заснована на врахуванні об'єктивних закономірностей композиційно-художнього формоутворення.

Розкриття глибокого образного характеру і досягнення необхідної своєрідності дизайн-форми можливо тільки при одночасному смаковому, зацікавленому відношенні до неї автора.

Композицію в дизайні слід розглядати як складний процес гармонізації форми, спрямований перш за все на досягнення її цілісності або, по-іншому, виявлення її художнього характеру.

Найважливішою стороною композиційно-художньої розробки дизайн-форми є точне дотримання розкритим в лекціях принципам її гармонізації.

Визначальною умовою побудови гармонійної дизайн композиції є досягнення в ній «єдності в різноманітності».

Підсумковим результатом композиційно-художній дизайнерської розробки виступає раціонально обґрунтована, відповідна людині, яка виробляє яскраве враження і має чітко виражений подібний характер форма.